

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 56 (1942)

Artikel: La poesia dals muglins
Autor: Vonmoos, Schimun
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-211817>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 03.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

La poesia dals muglins

da Schimun Vonmoos.

A savair dar inqualchosa da la poesia dals muglins, da noss muglins! Sco tants e tants n'ha eir eu resenti ün zich da quaista poesia, pustüt in quell' età, ingio il cour ha üna drett' arsaja davo poesia. — Quant bel cha que füss, a pudair palesar inqualchosa da quella, da tradüer l'instancabla favella dals muglins in lingua umana! E quant dolurus a nun esser poet, vair poet. Perque l'ha eu üna vouta clamà, il poet, o almain provà da'l clamar, na be in prosa, dimpersè in vers. El nu m'ha udi, ma eu vögl provar amo üna vouta e mussar, quant propizi chi füss güst uossa il momaint per seguir a quaist clam.

Invid al poet

Güst ün an ais passà, be planin sco chi passan
sainza mai reposar o far ün rupet plü in prescha
tantas voutas però, cur ch'eu in pasch reposaiva,
m'ha el trat adimaint, ch'eu adün' Al vulava respunder,
fand protest' al poet e que ch'el ha dit quella vouta:
«Nus nun avain muglins, e'ns manca eir lur poesia.»

Ah, L'avess eu respus subit, que füss stat uschè simpel,
solita prosa avess in quel momaint fat la s-chüsa.
Uossa invezza stögl strar pels chavels ils vers cun fadia
our da las nüvlas, pro tschêl serain. Perche üna charta,
que ais ün oter affar, e'l poet ha radschun, sch'el nu legia,
el chi viva da vers, oter co roba rimada.

Hoz Al vögl eu dunque, bain o mal sco chi sia,
dir que ch'eu pens dals muglins e da lur poesia.

Fraid, sco ch'el sa, ais stat l'inviern e da lunga dūrada,
naiv e glatsch han tgnü fin uoss' ils auals e las vals in
greivas chadainas. Hoz però, spassegiand vers Vallaina,
tuot in ün trat, che schuschuri prüvà am vain ad uraglia?

Vers Bos-cha Grischa eu oz meis ögl e vez cun algrezcha,
co cha da spelm a spelm la val bütta giò sias auas.

Ah, ch'El füss qui, ch'El vegna bainbod, El chi inclegia
sainza dubi, siand poet, lur tuns e chanzuns, chi
quintan in lung ed in lad, que chi eira qui avant ans. Da
champs cun granezz', onduland lur spias i'l vent da Danuder,
quintan dal cling da las fotschs e dal jübel da quels chi
fan la raccolta, dal taca ta taca ta tac, chi d'utuon as
oda our dals muglins. Bain sun quels dalönch sparits, ma
l'aua, chi'ls daiva la forza, ha nom amo hoz «Muglinera».

Forsa cha que nun Al basta però dad udir da muglins, chi
eiran temps inavo, dals quals be l'au' e seis nom dan
novas. Cun tuot cha'l poet ha l'uragl' uschè fina e po tras
quella tour sü e furmar retrats da tuotta bellezza,
l'ögl pür dret ais quel chi baiva l'intera splendor dal
muond e dà il pudair müravglius da's crear ün agen
cres, cun umans chi nun han mai vivü, ma vivan asaimper,
partecipand als oters fö e vigur. Perque dess
l'ögl eir gnir al sieu. — Ün plan idillic as stenda
tanter l'En e la Val Sinestra zoppà, serrà aint d'ün
god da trembels ed ogra. Solum da l'ota Punt Pedra
po'l viandan ün momaint fùgitiv dar sün quel ün' ögliada.

Qua sül prüm verd d'prümavaira ils mats lur scossas
paschaintan,
flötnas dals salschs vicins as taglian e fand als utschels, chi
schüblan plain zeli i'ls gods lur chanzuns da lod, concorrenza.
Quaist' idillica val ais «Plan da muglin». El nun ha be
'l nom conservà da temps remots, amo hoz lur mutitsch ils
pauris qua pon moller. Muglins avain nus dunque, però e'ns
manc' il poet, chi resaint' ed inclegia, que cha lur tets plain
müs-chel cuvernan, als libra la lingua e fetscha palais las
veglas istorgias chi sun qua passadas. — Perque
ch'El vegna in
prescha, El am' ils muglins, e sgür cha cun El quels
discuorran.
Plan da Muglin e la Val Muglinera intant Al salüdan.

Mincha muglin ha seis nom, sia istorgia, e quant interessant chi füss a la cugnuscher. In ün muglin n'ha eir eu passantà tantas bellas uras in mia infanzia, e cun plaschair e recugnuschentscha pens eu minchatant al vegl mugliner:

Meis Pin Chasper

El avaiva ün pè malamaing strupchà e nu pudaiva as dedichar a la lavur da champagna. Da que giodaivan nus infants, perche far frizzas e balaisters, metter ad ir giaisclas e güzzar curtels, ingün nu savaiva uschè bain sco Pin Chasper. Quant paziaint e bun ch'el eira e co ch'el ans confortaiva in noss pissers o nossas doluors! Cur ch'el ans dschaiva: Nu tour uschè greiv, meis pitschen, nus eschan nats per patir, qua guardaivan nus tuot stuts sü per el e resentivan, ch'el avarà sgür eir bler pati. Nus nun inclegiaivan vairamaing, que chi significhaiva quaist pled da profunda resignaziun, ma nus rafüdaivan da plandscher ed invlidaivan noss fastidis. Pin Chasper nun eira retscherchà be dals infants, dimpersè eir dals creschüts, e mincha momaint gniva inchün cun utensils o üsaglias ruottas, las qualas el savaiva cumadar. Ün vair specialist eira el i'l batter las fotschs, e suvent avaiva el desch fin dudesch tocs pichà sü suot la pensla dal tet. In tuot e vers tuot as mussaiva el plain buntà e serviziaivlezza, e tuot il vulaiva bain.

I s'avess pudü crajer, cha que al procuress plaina satisfacziun, e ch'el as chattess cuntaint e furtünà. Que nun eira però dal tuot il cas, el eira suvent prais d'üna tscherta greivezza e melancolia, forsa i'l resentimaint cha quaists pitschens servezzans nu bastan per dar scopo a la vita.

Tuot different eira que, cur chi gniva il temp da moller. Lura paraiva, cha Pin Chasper creschiss e gniss per divers ans plü giuven. Qua nun as trattaiva plü solum da lavuors pac importantas, dimpersè dad esser fidel collavuratur da quel, al qual nus rovain: Nos pan d'iminchadi dà a nus hoz. — El eira adüna il prüm a rivir e l'ultim a serrar il muglin ed avaiva lavur in abundanza, na solum, perche ch'el cugnuschaiva bain seis manster e seis muglin, dimpersè pustüt, perque cha'ls cuntadins as fidaivan dad el. Els avaivan la ferma e sgür eir güstifichada cretta, cha,

schi detta ün mugliner chi nu fetscha sparir lur gran, schi cha quel saja Pin Chasper.

Il temp da moller portaiva eir a mai agreabla mutaziun e bler divertimaint. Mincha momaint avaiv' eu üna nouva s-chüsa per ir pro Pin Chasper. Tant el co seis muglin avaivan üna granda atracziun. Che differenza tanter ün muglin ed üna solita chasa per la fantasia da l'infant! Quaist' ultima, uschè immobila, taciturna, e per quant prüvada cha güst mia chasa paterna eira, be sulet nun avess eu gnü il curaschi da star in quella. Ella am faiva l'impres-siun dad ün mort, sainza movimaint, sainza il minim tun. Be la not qua o là ün scruosch, sco ün greiv suspür dad esser cundannada a simila düra sort. — Tuot oter il muglin, e pustüt quel da Pin Chasper. El nu discurriva be instancabelmaing di e not, dimpersè eira eir plain vita, in cuntin movimaint. Sia travamainta, sias pa-raids ün pa fallambras, schi perfin il tet, faiva ün movimaint vi e nan.

Che bels poetics momaints cha nus avain passantà sül banket davant il muglin, schi uras a la lunga staivan nus là, guardand sü vers il muot da Chastè, sainza pensar inguotta. Sainza dubi ais que il segn da vaira poesia, perche subit chi aintra il pensar, mütscha la poesia. In quaist regard stögl confessar, cha Pin Chasper am surpassaiva, perche pro mai as faiva davö ün tschert temp valair la lungurella, ed eu il bombardava cun mias dumandas. Pin Chasper, perche avaivat üna bronzina aint il muglin, invezza cha'ls oters han üna s-chella? Perche fa vos muglin la plü bella farina ed u. i.?

Subit cha la bronzina as faiva udir, gniva vita aint il mugliner. El faiva üna vista curiusa cun ün pèr ögliuns e dschaiva: Odast, co ch'ella ria? — Eu respundaiva: Ingün nu ria, que ais la bronzina! Ma Pin Chasper eira già davent a metter sü nouv mufitsch.

Ün di ch'el avaiva dafatta buna glüna, am declaret el ils misteris da la bronzina chi ria, e da la farina alba. Que staiva tuot in stretta connexiun cun

L'anè cul man in fai

Displaschaivelmaing nu sun in cas da dar inqualchosa dal tun e culurit chi eira aint il requint da meis Pin Chasper. Indu-

bitabelmaing ha quel però fat üna profuond' impreschiun sül anim infantil. Que am regord amo bain, ch'eu pigliet seis man grand e dür in meis duos manins d'infant, sco per il confortar. E plü tard, cur ch'eu legiaiva qualche cudesch commovent, o ch'eu udiva sün grands teaters operas, chi sduvlaivan sü il fuond dal cour, schi gniva adüna ün momaint, forsa i'l lö da la culminaziun, ingio chi am paraiva dad udir la vusch da Pin Chasper ed impè da l'orchester il ticaticatatac da seis muglin. Que ais eir chapibel, perche que ch'el m'ha quintà, eira la prüma granda tragedia, culla quala eu fet cugnuschentscha. Mia memoria nun ha conservà bler oter co ils fats nüds, ch'eu vögl i'l seguaint, per nu dvantar massa süt, metter darcheu in bocca a Pin Chasper, chi tascha fingià da tants decennis. El avaiva l'adüs da serrar ils ögls, cur ch'el quintaiva, ed eu faiva natüralmaing il medem e n'ha conservà quaist adüs, uschè cha stögl amo adüna, udind qualchosa d'bel, per avoir il dret giodimaint, serrar ils ögls.

Id eira prümavaira, il salsch sper l'auadottel eira plain palmas. Quantas prümavairas chi sun passadas da quella vouta nan, dschaiva el cun vusch bassa, chi s'accordaiva uschè bain culla rumur dal muglin, ingünas uschè bellas sco quella, chi ha cumanzà cun tanta splendor e fini cun tanta dolor. La daman cur ch'eu avriva l'üsch da meis muglin, giraiva l'ögliada sü vers il cumün e tscherchaiva quella chasetta alba cullas fanestras plain fluors, e la saira la salüdaiva meis ultim sguard. In quella abitaiva Ursina, mia Ursina. Noss cours as avaivan chattats, ed ün pled, ün' ögliada bastaiva per ils far batter in celesta felicità. Nus avaivan decis da dir oura la müstà, cur ch'eu avaiva fini da moller, ed in ün an vulavans far nozzas. I dà eir hoz bellas giuvnas, ma ingünas uschè sveltas e graziusas sco Ursina. Que chi am inchantaiva il plü da tuot, eira seis rier. Quel avaiva ün cling cler e viv, sco üna bronzina, schi amo bler plü bel e sonor. Eu n'ha provà tantas bronzinas sün meis muglin, per avoir almain inqualchosa da seis rier, ma propria il dret tun nu sun stat in cas da chattar.

Ursina m'avaiva dat per pegn ün anè, or vegl gelg cul man in fai. A quants umans cha l'or ha portà maledicziun, el ais stat eir mia disfurtüna. Üna daman, cur ch'eu avrit l'üsch, giaschaiva üna grossa tschiera sur il cumün, uschè cha la chas' alba eira zoppada a meis ögls; sül salsch, giò dal qual uschigliö am daiva ün merl

cun seis amabel chant il bun di, eira ün corvun nair, chi bragiva cun vusch raca seis funest: qua, qua. Abain ch'eu mai nun ha cret in segns, schi am fet que tantüna üna penibla impreschiun.

Sainza il solit dalet vi a mia lavur get eu a metter sü il mutitsch; eu mollaiva per Maschel Gisep chi eira il plü rich e superbi paur dal cumün. Tuot in üna vouta m'inaccordschet, cha l'anè cul man in fai nun eira plü in meis daint. Subit fermet il muglin e volvet la mola sura. Que nu güdet inguotta, l'anè nun eira da chattar, però las mollas eiran tuot indoradas, e que sarà il motiv, ch'ellas fan farina uschè alba.

Ün pèr uras plü tard vulet vair, che chi manca vi a la rouda granda, chi nu giaiva inandret; in mia singulara disposiziun d'anim nun avarà eu gnü la toccant' avertenza; eu am laschet tschüffer da quella, e meis vaschin chi observet chi nun eira tuot in uorden cul muglin, am pigliet sü per mort. Mais a la lunga stuvet star in let, e cur ch'eu il pudet a la fin bandunar, eira eu ün uman strupchè. Quant dolurus cha que m'eira, inqualchos' oter am ferit amo bler plü crudelmaing aint il viv dal cour: Ursina avaiva dit oura la müstà cul figl da Maschel Gisep. — Avarà ella chattà la dretta furtüna? Eu nu sa; seis rier uschè sonor e cordial nun ha eu mai udi plü.

Pin Chasper taschet e paraiva tuot absaint; il muglin giaiva fingià dalönch vöd. A la fin al mettet eu il man sülla spadla, clamand: «Tadlai, co ch'ella ria.» Qua gnit vita in el, seis ögls glüschaints as volvettan vers il cumün, sco tscherchand inqualchosa, probabelmaing la chas' alba culs balcuns plain fluors.

Poesias

Chatscha da chamuotschs

Sül piz
 Ajüz
 la daman,
 plan, plan, bst, bsst —
 Il vent matutin
 quant fin, sch, schsch, sch,

ziiu, ziiu!!
 L'es qua!
 Ingio? Là!
 Duos, trais, ot,
 na uschè dadot, sst, sst!
 Batapumf — cloc!
 Quel ais toc!
 Batapimf — prun!
 Quel ais bun!
 Quaist ais stat ün di, tü!
 Uossa giain vi' a'ls clejer sü!
 Co, tuot davent??
 I para be striunà!
 Chi ria qua?
 Ingün, ed ais be il vent!
 Sch, ssch, ssch —

Il farrer da Tschlin

(L'an da la zoppina 1920.)

Ermeticamaing ais serrà il cunfin
 e nu pass' üna mür, bod gnanc' ün utschlin,
 perche la guardg' il schluppet in man,
 nun inclegia spass e tendscha lontan.

La zoppina però es tantüna gnüd' aint,
 forsa mancaiva muniziun quel momaint.
 Il spavent dals paurs passet la vai
 s'ardüand sü Tschlin pro'l farrer Notal.

Delegats federals sun eir subit qua:
 Tuot que chi viva sto gnir mazzà!
 Nus refain il dan, quant vala la trimma?
 59 marangins eir' ella in stima.

Quels dain nus tuots ed 11 suraint,
 uschè eir pels oters, est tü cuntaint?
 Na, cuntaint nu suna, ma'l dan ais refat,
 replicha Notal e va per seis fat.

E cur ch'el tuorna ais tuot destrià,
 ne giat, ne giallina nu l'han laschè.
 Sco'n bös-ch as sainta el sainza ragisch,
 e s'volva vers quels da Bern e disch:

Nöbels signuors, sch'avais coppà tuot tschai,
 schi uossa pigliai e coppai eir a mai!

Ad ün vegl ami reconvalescent

La spranz' avaiv' eu pers pelvaira
 chi gniss quaist an la prümavaira,
 squassand sa barba lunga, disch
 ün larsch al pin, eir vegl e grisch.

Que ais chapibel, quaist declera,
 minch' an plü veglia vain la terra,
 ed il sulai, sco eu e tü,
 cul temp sas mendas ha survgnü.

Però scha tard ell' ais rivada,
 cun tant plü chüra l'han ornada
 ed hoz tuot güvl' in god e prà:
 La prümavair' ais uossa qua!

Ils giuvens svelt darcheu rupettan;
 cun staint' ils vegls però s'remettan;
 tant plü profuond ais lur dalet,
 cur nouva vit' als schlarg' il pet.

Il fanestrin

Eir scha cordöli sainza fin
 at porta düra sort,
 tegn' avert ün fanestrin
 vers il tschêl cun seis cuffort.

Giò dal tschêl splendura
 il chod e cler sulai,
 ün raz benign, tard o adura,
 tschert riva eir per tai.

Chi sa –

Chi sa il bügl, ingio ch'el sta,
 qual au' a mai rinserra,
 o bap schi ais ta voluntà
 sta'l fors' in estra terra.
 Perche tü vast, o Dieu, suvent
 cun nus sün s-chüras vias,
 E'ns guidast cunter nos intent
 invers las meras Tias.

Chi sa'l giardin, chi sa il lö,
 ingio eu vegn am mover,
 chi sa la chasa, chi il fö,
 ingio eu chat ricover.
 Que sast, o Bap, be tü sulet
 infin cha terra düra.
 Perque, pissers, our suot meis tet,
 seis man pussant am chüra.

Versiuns suainter Goethe

Avegnir

Tanter hoz e daman
 ais üna lunga tratta.
 Douvra bain teis man,
 fin cha'l cour at batta!

Poesia

Beda quella creatüra
 chi ha artschvü cun orma püra
 il vel poetic da vardà,
 tessü d'amur e clerità.

Benefizi

Uman chi serrast la s-charsella,
dal bain ingün nu vain a't far.
Üna tschatta lav' a tschella,
scha voust artschaiver, stoust eir dar.

Furtüna

Perche a l'ester vast adüna?
Dastrusch il sach dal bön ais ras;
Tschüffer stoust tü la furtüna,
guarda, l'ais davant teis nas.

Ümiltà

Sch'eu guard ils fats da grands umans,
schi sun eu pront da'ls admirar;
sch'eu guard süll' ouvra da meis mans,
schi vez que ch'eu vess stuvü far.

*

Lönch cun forza am dostet,
fin remiss ch'eu m'ha.
Cur cha'l vegl uman s'disfet
pür il nouv as ha sdruglià.
Ed infin cha quaist nun hast:
mort e resüstanza,
est tü be ün somber giast
al lö da ti' avdanza.

*

Tü chi est in tschêl da chà,
tuot nos mal e led taschaintast,
quel chi dubel ais plajà,
dubel cun cuffort sustaintast,
stanguel sun da tant travasch.
Che am sun dolor, dalet?
Dutscha pasch
ve, o ve tü in meis pet.